

ONTDEKKINGEN IN ARCHEOLOGISCHE KRONIEK VAN NH

Verdwenen kerk en tuinwal terug

Archeologisch onderzoek heeft stukjes verdwenen Texelse geschiedenis weer tevoorschijn gebracht. Zoals een hypothetische reconstructie van de lang verdwenen kerk op de heuvel op De Vogelmient bij De Koog. En in Oosterend de oudst bekende tuunwal.

Het dorp Coegh (De Koog), met de kerk, op een kaart van Jan van Scorel uit 1552.

De kerk die ooit op het terrein van de Vogelmient in De Koog heeft gestaan, is al lang verdwenen. Archeologen hebben op basis van historisch en bodemonderzoek wel een hypothetische reconstructie kunnen maken van de kerk, het kerkhof en de kerkmuren. Ook zijn aanwijzingen gevonden over de plaats van de klokkenstoel die er waarschijnlijk heeft gestaan.

De resultaten van het archeologisch onderzoek, dat in 2022 werd uitgevoerd door Archeologie West-Friesland (AWF), staan beschreven in 'De archeologische kroniek van Noord-Holland' die recent is verschenen.

liet AWF een 'non-destructief' archeologisch onderzoek doen met grondradar, uitgevoerd door Saricon. Ook werden historische bronnen en oude kaarten geraadpleegd.

De Koog moet in de 13e of 14e eeuw langzaam bewoond zijn geraakt. In 1415 kreeg de prille Koger gemeenschap toestemming om de moederkerk van Den Burg of De Westen uit te breiden en op de heuvel een kapel te bouwen. In 1559 wordt gemeld dat uit de kapel een parochiekerk met klokkenstoel is ontstaan.

vier palen. Aan rand van de Koger Polder ook een windmolen, waarschijnlijk een houten korenmolen.

De kerk staat ook op de kaart van Bruijnsz uit 1594, met daarop de naam Cooghe. Te zien zijn de westgevel, met één raam, en de zuidgevel, met drie steunberen, met daartussen een raam.

Een derde kaart, van de hand van Langedijck uit 1595, is getekend vanuit zuidelijk perspectief. Hier wordt gesproken over De Coge. Op een prent van Stellingwerff uit 1725 is de kerk vanuit het westen te zien. Het schip heeft aan de noordzijde een uitbouw.

Schipbreukelingen

In 1789 wordt de parochiekerk afgebroken en verderop in De Koog een nieuwe kerk gesticht. In een artikel van Jaap Maas in de Texelse Courant wordt opgemerkt dat rond 1880 nog in de heuvel werd begraven. Rond 1950 werden er negen schipbreukelingen bijgezet. Voorafgaand aan de bouw van het bungalowpark is naar verluidt het westelijk deel van de historische kerkheuvel van zandwinning afgegraven. Nadien komt het terrein als investeringsobject in handen van vastgoedmaatschappijen. Een actiegroep, gesteund door raadsleden, kon in de jaren tachtig voorkomen dat het erfgoed werd afgegraven.

Kastelein van Eierland

Op Open Monumentendag in 2003 wordt het monument met de grafzerk van de kastelein van Eierland onthuld. Hendrick Dircks woonde in het Eierlandse Huis en ging met zijn gezin en andere bewoners uit Eierland zondag naar de kerk in De Koog. Hetzelfde jaar besluit de raad om de kerkheuvel van 250 vierkante meter tot gemeentelijk monument te verklaren.

Archeologisch onderzoek brengt verdwenen stukjes geschiedenis weer tevoorschijn

Over de kerk die in 1789 werd gesloopt en verplaatst, is niet veel bekend. Wat overbleef, was een lage heuvel waarop nadien vakantiewoningen werden gebouwd: Villapark Vogelmient. Het bestuur wil de kerkheuvel opnieuw landschappelijk en duurzaam inrichten. Men wil weten of de funderingen van de kerk er nog zaten, zodat deze als leidraad kunnen dienen.

Grondradar

Een reguliere opgraving was geen optie omdat het terrein een gemeentelijk monument is. In opdracht van de gemeente

ovalen kerkmuur, bij de kerk ook een houten klokkenstoel met vermoedelijk

Op wat bescheiden graaf- en prikwerk na is er geen archeologisch onderzoek verricht. In juli vorig jaar heeft Saricon de kerkheuvel met grondradar tot op twee meter diepte onderzocht. Er werden geen 'harde lijnen' waargenomen, waaruit wordt geconcludeerd dat er geen restanten van een muur of grafzerk meer in de grond zitten. Vlekken en verkleuringen in de bodem duiden wel op structuren.

AWF combineerde de resultaten van het bodemonderzoek met afbeeldingen op oude kaarten. Aangenomen wordt dat de kerk 18 meter breed was en de achterzijde tot het schip 34 meter. Een ronde contour die vaag wordt waargenomen, wijst op het koor van de kerk, waarbinnen vermoedelijk het altaar stond. De kerkmuur kan van gele bakstenen zijn geweest. Resten van grafzerken en boten zijn niet terug te vinden.

Klokkenstoel

Diepe zwarte gaten en zuidoosten van het gereconstrueerde koor kunnen duiden

op graafwerkzaamheden van amateur-archeologen of opgegraven veldkeien, die als stiepen (fundament) voor de klokkenstoel zijn gebruikt. Metingen geven aan dat de kerkheuvel nog intact is. De uitkomsten van het onderzoek volstaan voor de herinrichting van de kerk-

heuvel. AWF adviseert wel om in de toekomst nogmaals archeologisch onderzoek te doen, waarbij wel wordt gegraven. Dit om de beschreven hypothese over de bouw en ontwikkeling van de bakstenen kerk, het kerkhof en de kerkhofmuur aan een nader onderzoek te onderwerpen.

Tekening van de kerk van De Koog, een prent van Stellingwerff uit 1725.

Oudste onderzochte tuunwal bij Bijenkorf

Bij archeologisch onderzoek op het terrein aan de Bijenkorfweg in Oosterend – waar huizen komen – zijn restanten tevoorschijn gekomen die mogelijk afkomstig zijn van de oudste tuunwal die archeologisch is onderzocht.

waarom een latere greppel precies om de krans heen loopt. Wellicht dateert deze greppel uit de Midden of Late IJzertijd (500-12 v.Chr.) Naast deze structuur zijn meerdere parallelen greppels met zoden gevonden, die mogelijk resten van een prehistorische tuunwal vormen. Het enige fragment aardewerk uit een van de greppels dateert uit de periode 200 v.Chr. – 200 n.Chr. Het zou daarmee de oudste

Resten van een tuunwal, gedateerd uit de periode 200 v.Chr. – 200 n.Chr.

Bij het graafwerk vorig jaar mei kwam ook een krans van ovale kuilen tevoorschijn. Op basis van de vorm en kleur van de vulling kan deze worden gedateerd in de Midden-Bronstijd (1800-1100 v.Chr.). Over de functie van dergelijke structuren is veel discussie gevoerd. Aannemelijk is dat deze een magisch-religieuze betekenis hadden.

tuinwal kunnen zijn die door archeologen is onderzocht. De uitkomsten van het onderzoek door Archeologie West-Friesland staan in 'De archeologische kroniek van Noord-Holland 2022'.

Archeologische kroniek

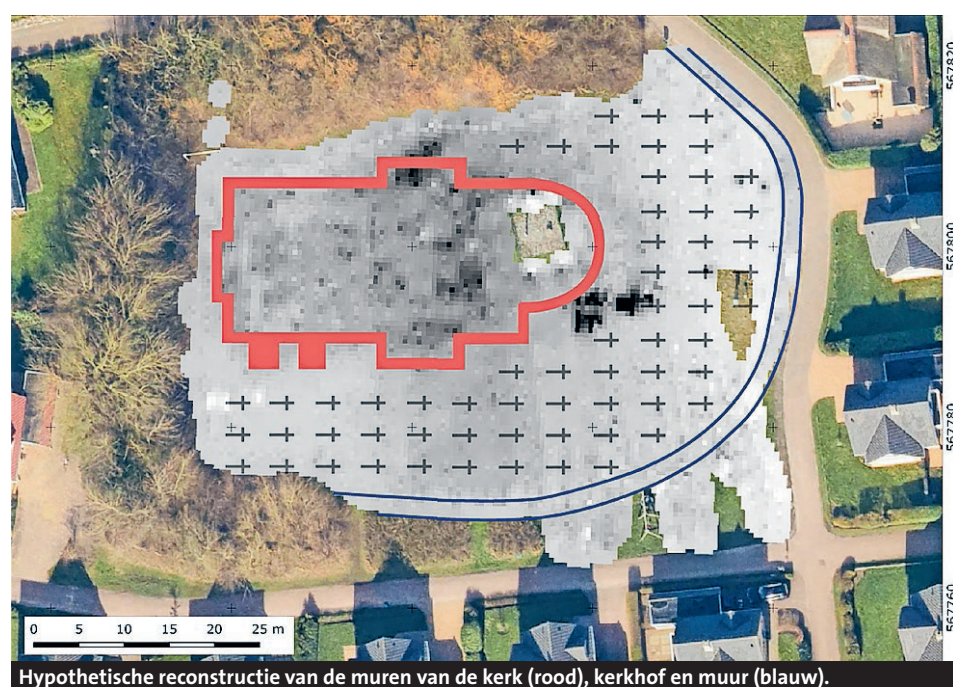
'De archeologische kroniek van Noord-Holland', met onder meer het verhaal over de kerk, geschreven door Michiel Bartels, is in te zien via de website van Huis van Hilde (<https://collectie.huisvanhilde.nl/kroniek.aspx>) en kan gratis worden besteld.

Gerard Timmerman

Vergelijkbare structuren zijn elders rond grafheuvels gevonden. Mogelijk is de grond die vrijkwam bij het graven van de kuilen gebruikt om binnen de krans een kleine heuvel op te werpen, afgedekt met graszoden. Dat zou verklaren

Met een grondradar wordt de bodem van de kerkheuvel onderzocht.

Hypothetische reconstructie van de muren van de kerk (rood), kerkhof en muur (blauw).

Deze kuilenkrans in Oosterend is van Midden-Bronstijd (1800-1100 v.Chr.)